

HLAVNÍ ČLÁNKY

Normativní kritická geopolitika jako geografie praktická? Reflexe a kritika současného výzkumu

LUBOŠ FENDRYCH

Institut politologických studií, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, U Kříže 8, 158 00 Praha 5-Jinonice; e-mail: lubosfendrych@gmail.com

ABSTRACT Normative critical geopolitics as a way to practical geography? Reflection and critique of current research – The aim of this contribution is to critically assess the current epistemological heading of critical geopolitics as one of the branches of political geography. As the author could see at the latest annual meeting of the Association of American Geographers 2015, critical geopolitics has undergone a vital shift towards antipositivism and negatively critical normativism, which basically contributes to its lower practical relevance. However, this cannot be remedied by any retrograde shift towards naturalism, but by the acceptance of the principles of positive normativism which is able to produce practical recommendations.

KEY WORDS critical geopolitics – political geography – antipositivism – normativism

---

FENDRYCH, L. (2016): Normativní kritická geopolitika jako geografie praktická? Reflexe a kritika současného výzkumu. Informace ČGS, 35, 1, 1–11.

1. Úvod

V posledních několika letech byla (i na stránkách tohoto časopisu) publikována řada prací diskutujících epistemologický a metodologický vývoj české geografie (Osman a kol. 2011; Kopeček, Drobík, Hasalová 2011; Sýkora 2008; Dostál, Hampl 2007). Již méně autorů se zabývá vývojem jednotlivých geografických subdisciplín. V omezeném rozsahu byla diskutována dichotomie mezi idiografickou a nomotetickou regionální geografii (Sýkora 2008) a její teoretická slabost a tematická omezenost (Matoušek, Vogt, Ženka 2011)¹. Ve vztahu ke kritické geopolitice (KG) pak Kofroň (2012a; 2012b) kritizuje její přílišnou fragmentaci, normativnost a postmoderní orientaci. Předkládaný příspěvek na tyto diskuze částečně navazuje, když (i) poukazuje na vybrané problémy současné západní KG a (ii) následně nabízí jejich částečné řešení skrze pozitivně normativní charakter KG.

Hlavním argumentem článku je, že ačkoliv někteří kritičtí geopolitici implicitně pracují s normativními koncepty (např. Ó Tuathail 1999 či Dowler, Sharp 2001), jejich pojetí lze charakterizovat jako negativně normativní, mnohdy začínající i končící reflektivistickou kritikou (neo)pozitivisticky laděných přístupů². Vyjdeme-li z předpokladu, že kritická sociální věda usiluje nejenom o změnu (akademického) diskurzu ale i o změnu společenské reality v souladu s konkrétními normativními pozicemi (např. emancipace marginalizovaných, znevýhodněných a utlačovaných skupin), lze současnou praxi považovat za problematickou. Článek proto vybízí k přijetí pozitivního normativismu, který vedle kritiky klasických geopolitických konceptů umožní nabízet i vlastní alternativy jak v podobě praktických doporučení, tak v rovině normativních (morálních) úsudků.

Za klíčový neuralgický bod současné KG tudíž nepovažují její odklon od (neo)pozitivismu (srovnej s Kofroň 2012b či Haverluk a kol. 2014), nýbrž její nedostatečný příklon k normativismu. KG se stává pouhou kritickou reflexí stávajícího vědění bez ambice produkovat vlastní vize a argumenty. Druhým problémem je nedostatečně rozvinutý výzkumný design, díky čemuž se KG stává

¹ Podotkněme, že někteří autoři vnímají současný stav v humánní geografii za přínosný (Kopeček, Drobík, Hasalová 2011), jiní jej kritizují (Matoušek, Vogt, Ženka 2011).

² Tento článek přejímá základní členění epistemologií sociálních věd autorů Monteiro, Ruby (2009) na (neo)pozitivismus, anti-pozitivismus (reflektivismus) a post-pozitivismus. Dle autorů se (neo)pozitivisté hlásí k empiricismu a vědeckému naturalismu, reflektivisté naopak vycházejí ze sociálního konstruktivismu, který odmítá empiricismus jako způsob poznání. Post-pozitivismus je pak asociován především s vědeckým realismem, jehož cílem je překlenout rozdíly předchozích dvou přístupů. Text dále pracuje s termíny reflektivismus a (neo)pozitivismus s cílem odlišit hlavní proud KG od v současnosti spíše disidentské (neo)klasické geopolitiky.

méně konkurenceschopným suboborem v porovnání s metodologicky vyspělými disciplínami jako politická věda či ekonomie. Kritičtí geopolitici se pak přirozeně snaží najít témata, kde by mohli zanechat vlastní stopu a kde konkurence není tak ostrá. To však vede ke třetímu nedostatku KG, čímž je přílišná fragmentace zkoumaných témat a zanedbávání některých společensky relevantních otázek (viz Osman a kol. 2011). Článek tedy poukazuje na slabá místa KG a nabízí jejich částečnou nápravu v podobě (i) přijmutí „pozitivního“ normativismu, (ii) zlepšení výzkumného designu a (iii) zamítnutí relativizace a banalizace některých geopolitických otázek.

Dříve než přistoupím k samotnému jádru článku, považují za nutné definovat několik zásadních pojmů a objasnit, vůči které složce politické geografie míří má kritika. Především je třeba odlišit politickou geografii od geopolitiky. V rámci oboru humánní geografie jsou jednotlivé odnože geopolitiky (neoklasická či kritická) často pojímány v rámci suboboru politické geografie, která je zároveň subdisciplínou humánní geografie (Taylor 2000). Ačkoliv Mamadouh (1998) a Tomeš (2000) upozorňují na částečný překryv předmětu studia geopolitiky a politické geografie, některé odlišnosti jsou přítomny. Obecně lze tvrdit, že politická geografie zkoumá dopad politiky na prostor. Je-li předmětem výzkumu politické geografie celá řada témat zahrnujících geografii voleb, aspekty územně správního uspořádání, důsledky dekolonizace či analýzu lokálních konfliktů, geopolitika se ve svém (neo)klasickém pojetí zabývá důsledky dopadů fyzického prostoru na velmocenskou politiku (Tomeš 2000). KG se naopak svým reflektivistickým charakterem a sociální konstrukcí prostoru zásadně vymezuje vůči geopolitice (neo)klasické (viz Kofroň 2012c).

Jelikož je politická geografie tematicky širokou, metodologicky rozmanitou, a do určité míry fragmentovanou subdisciplínou, tato stať se primárně omezuje na reflexi kriticko-geopolitického výzkumu, který představuje význačný proud moderní politické geografie. Kritika pak cílí na akademickou složku KG a některé metody, které se v tomto suboboru výrazně etablovaly. Ačkoliv nelze ztotožňovat politickou geografii a KG, lze tvrdit, že se vzrůstajícím využitím reflektivistických přístupů v politické geografii dochází k částečnému protnutí s KG, alespoň co se metodologické a epistemologické stránky týče (viz například Newman, Paasi 1998; Kelly 2006; či Moisis a kol. 2013). Typickým příkladem je využití diskurzu a jeho dekonstrukce (Ó Tuathail 1999; Kelly 2006; Mamadouh, Djikink 2006). Obdobný překryv můžeme pozorovat i v ryze akademickém charakteru KG a politické geografie. Dle Mamadouhové (1998) a Doddse (2001) totiž současnou politickou geografii a KG nelze považovat za vhodný instrument praktické politiky (na rozdíl od (neo)klasické geopolitiky), jelikož jsou považovány za nástroj vědeckého poznání bez vazeb na politické subjekty. Vyplývá, že některé neuralgické body KG lze s určitou opatrností vztáhnout i na úroveň politické geografie jakožto celku.

2. Negativně či pozitivně normativní kritická geopolitika?

Možná překvapivým argumentem tohoto článku je, že současná KG není dostatečně normativní. Ačkoliv řada autorů spojuje KG s normativismem (Ó Tuathail 1999; Kofroň 2012b), domnívám se však, že jde o příliš zjednodušující tvrzení. Jistě, současná KG aktivisticky kritizuje geopolitické koncepty a teorie – ať ty akademické, či ty přicházející z politické sféry (např. Ó Tuathail 1999; Pain, Smith 2008; či Pain 2009). Bohužel tato cenná kritika již není doplněna argumenty, jak by bylo možné daný problém řešit ve prospěch např. marginalizovaných, či znevýhodněných skupin – což však lze označit za cíl kritické sociální vědy. Pokud se kritičtí geopolitici přeci jen odhodlají normativně argumentovat, často se jedná o rétoricky vytríbenou, leč konceptuálně neukotvenou kritiku zavedených paradigmat (např. Ó Tuathail 1999; Polelle 1999; Dowler, Sharp 2001; či Pain 2009).

KG tedy mnohdy nabízí spíše negativní normativní vymezování se vůči akademickým či politickým argumentům avšak bez představení reálné alternativy (zajímavou výjimkou např. Megoran 2008). Tento stav nutně omezuje praktickou relevanci subboru. Na rozdíl od řady jiných autorů poukazujících na tento problém však vidím cestu k praktické relevanci KG, bez nutnosti změnit její základní paradigmatické ukotvení³. Jednou z cest k nápravě akademické KG je kritika v podobě pozitivních normativních doporučení. Výzkumy tohoto typu jsou však spíše výjimkou (např. Corbridge 1998; Smith 1999; Flint, Falah 2004), což může být částečně vysvětleno neochotou autorů riskovat zneužití výsledků své práce různými zájmovými skupinami. Nutno podotknout, že tato obava je pochopitelná⁴. Neuvážený důraz na normativní charakter KG může skutečně vést k jejímu zneužití některými mocenskými aktéry. Na tento problém již upozornili Sayer a Storper (1997) či Olson a Sayer (2009). Ti však dodávají, že normativně-kritické myšlení významně obohacuje deskriptivní a vysvětlující charakter všech humaně-geografických prací. Jak tedy snížit pravděpodobnost ohýbání normativní KG ve prospěch partikulárních zájmů? Jednou z možností je pracovat s eticky silnými a jasně definovanými koncepty a ty jasně pojmenovávat (viz například koncepty spravedlivé války či sociální spravedlnosti). Normativní úsudek pak plní stejnou funkci jako úsudek objektivní (pozitivistický) – může být potvrzen či naopak zamítnut (Olson, Sayer 2009). Ani toto opatření však nezaručuje univerzální platnost normativních konceptů – teorie spravedlivé války například bývá vnímána odlišně napříč kulturami. Pravděpodobnost zneužití normativních konceptů bude však vždy větší v případě absence otevřené diskuze příslušných konceptů. Lze

³ Hodnocení širších dopadů normativismu ve vědeckém bádání ponechávám stranou (takovou diskuzi nabízí např. Hamnett 2003, Megoran 2008, Kofroň 2012b).

⁴ Podotkněme, že například Flint a Falah (2004) poukázali na ochotu Spojených států amerických využívat morální rétoriku ve prospěch vlastních bezpečnostních zájmů.

tedy tvrdit, že opakovanou diskuzí a kritikou normativních přístupů můžeme snížit šance na jejich zneužití.

Jak již bylo zmíněno, současný hlavní proud KG je v zásadě reflektivistický (například Kuus 2007; Paasi 2009; Moio a kol. 2013). Na tento jev již poukázali autoři jako Ó Tuathail (1999), Bassin (2004) či Mamadouh a Dijkink (2006), kteří tvrdí, že KG je ze své podstaty aktivistická a emancipativní. Dalším klíčovým paradigmatem hojně využívaným v KG je konstruktivistické pojetí světa, dle kterého je realita sociálně a subjektivně vytvářena, nikoliv strukturálně determinována a objektivně přítomna (blíže Wendt 1995). Toto vnímání je však kritizováno ze strany současných (neo)pozitivistů, podle kterých taková věda není s to produkovat praktická politická doporučení (Sparke 2000), kumulovat poznání či navázat dialog s převážně naturalisticky orientovanými disciplínami jakými jsou politická věda či ekonomie (např. Crikemans 2005). Někteří autoři také podotýkají, že aktivismus kritické geopolitiky jde ruku v ruce s jejím normativním zaměřením (např. Kearns 2003). Jiní přirovnávají normativní KG k vědě nepraktické a idealistické (Kelly 2006; Kofroň 2012b). V tomto smyslu zastávám odlišné stanovisko. Připomeňme, že současný hlavní proud KG je normativní pouze z části. V případě přijetí pozitivního normativismu se KG může naopak stát cenným zdrojem normativních doporučení pro společensko-politickou praxi (např. Smith 1999 nebo Megoran 2008).

Potíž tkívá v tom, že KG zůstává pouze aktivistická a negativně normativní, bez ambice produkovat jasná doporučení. Lze říci, že KG často nedokáže jasně vyjádřit, jak by svět měl vypadat a jak bychom ideálního stavu ve společnosti měli dosáhnout. Výstupem pak často bývá radikální kritika imperiální, mocenské a deterministické složky tradičních geopolitických konceptů bez ambice nabídnout adekvátní alternativu v podobě normativně-morální reflexe. Jak ostatně Megoran (2008, s. 474) zmiňuje, řada textů hovoří normativním a morálním jazykem akcentujícím solidaritu, společenskou emancipaci, problém nerovnosti, nespravedlnosti a podřízenosti. Problém však přichází ve chvíli, kdy se od autorů očekává jasné vyjádření a obhájení toho, jak by svět měl vypadat. Následující kapitola se snaží podhalit příčiny tohoto nepříznivého stavu.

3. Kritická geopolitika a nedostatečný výzkumný plán

Problém vidím v tom, že kritičtí geopolitici nedostatečně využívají klíčové normativní koncepty, jakými jsou například koncept spravedlivé války rozvinutý Walzerem (2006 [1977]), kosmopolitanismus (blíže Appiah 2006), koncept reálných možností (Nussbaum 2000), či Rawlsova teorie spravedlnosti (1999 [1971]). Pokud kritičtí geopolitici s těmito koncepty přeci jen pracují, tak pouze implicitně a bez náležité operacionalizace. Příkladem může být Ó Tuathailova (2003) analýza

intervence USA v Iráku 2003. Ačkoliv autor implicitně pracuje s konceptem spravedlivé války, selektivní a nejasná operacionalizace čtenáři téměř neumožňuje odlišit, zda autor na problematiku nahlíží prizmatem spravedlivé války či skrze politickou ideologii neokonzervatismu, jenž v té době zásadně formoval americkou zahraniční politiku. Výsledky práce pak mohou být v lepším případě zavádějící. Pokud tedy kritičtí geopolitici nezačnou explicitně využívat stávající normativní koncepty či teorie, jejich argumentace zůstane vágní a mnohdy subjektivní.

Chceme-li naopak dělat prakticky relevantní kritickou vědu, pak se řešením jeví následování příkladů Flinta a Falaha (2004) či Smithe (1999). Práce dříve jmenovaných se zabývala morálním ospravedlněním americké intervence v Iráku v roce 2003. Na základě podrobné operacionalizace konceptu spravedlivé války autoři poukázali na lehkost, s jakou světové mocnosti mohou tento koncept ohýbat za účelem dosažení vlastních strategických zájmů.

Dalším hodnotným příspěvkem, propojujícím geopolitiku a morální filozofii, je studie Davida Smithe (1999), která analyzovala sociálně-politickou transformaci Jižní Afriky po pádu apartheidu. Téma rovnosti a redistribuce statků je zde diskutováno v kontextu Rawlsovy teorie spravedlnosti, která by, dle Smithe (1999), mohla být uplatňována ve všech afrických státech procházejících demokratickou transformací. Autor kritizuje nedostatky stávající rozvojové politiky v Jižní Africe, ale zároveň nastiňuje alternativní, sociálně-spravedlivou rozvojovou etiku, která by mohla vést ke snížení chudoby a k vyšší rasové rovnosti. Výsledkem výzkumu je zamítnutí programů strukturálních úprav jakožto cesty k sociálně spravedlivé společnosti a zamítnutí liberálního individualismu ve prospěch kolektivní odpovědnosti v duchu tradiční africké společnosti.

Podotkněme, že kvalita dvou výše zmíněných příspěvků nespočívá pouze ve vhodné operacionalizaci normativních konceptů, ale i ve schopnosti sestavit plnohodnotný výzkumný plán. Ten však v některých kriticko-geopolitických pracích zaostává za standardem jiných sociálních disciplín (např. O'Loughlin, Ó Tuathail, Chamberlain-Creanga 2013 nebo O'Loughlin, Ó Tuathail 2015). Nedostatečný výzkumný plán, což považuji za druhý zásadní problém KG, může vyústit až k arbitrárnímu rozhodování o tom, jaký metodologický rámec bude při výzkumu daného tématu využit bez ohledu na jeho vhodnost a aplikovatelnost. Nejasné výzkumné otázky či nesrozumitelný argument pak způsobují, že se některé kriticko-geopolitické práce stávají rétoricky a sémanticky vytríbeným, leč neprostopupným a v zásadě nekritizovatelným materiálem. Na tyto nedostatky ostatně upozornil i Colin Flint (2015), který na sjezdu Asociace amerických geografů 2015 kritizoval teoretickou, metodologickou a tematickou slabost současné KG⁵. Důsledkem je podle něj zdrženlivost kritických geopolitiků klást si otázky typu proč je důležité studovat konkrétní fenomén, proč byl daný případ vybrán, nebo proč byl či nebyl při studiu aplikován konkrétní koncept. Flint (2015) se také snažil poukázat na

nejednoznačnost a nesrozumitelnost některých kriticko-geopolitických prací zabývajících se navíc často marginálními tématy.

Relevantnost zmíněné kritiky může být demonstrována na příkladu výzkumu, který analyzuje rozdíl postojů mezi obyvateli Podněstří a Moldavské republiky (O'Loughlin, Ó Tuathail, Chamberlain-Creanga 2013). Ačkoliv si autoři kladou otázky, zda geopolitická izolace obou republik generuje rozdílné hodnotové postoje v populaci a do jaké míry obyvatelé obou republik sdílejí stejné postoje, jejich výzkumné snažení končí konstatováním, že rozdělením Moldavska vznikly dva hodnotově odlišné světy (O'Loughlin, Ó Tuathail, Chamberlain-Creanga 2013, s. 2). Nikdo se ale už nezabývá tím, proč je tato studie vůbec prováděna, proč byl vybrán zrovna tento případ a čím se liší od ostatních, nebo jak rozdílné postoje ovlivňují socioekonomické a politické vztahy mezi oběma republikami. Ačkoliv autoři otevřeně uznávají, že studie nemá ambici produkovat politické implikace (O'Loughlin, Ó Tuathail, Chamberlain-Creanga 2013, s. 2), jejich deklarovaným cílem je snaha přispět do diskuzí o mírovém urovnání sporů mezi oběma republikami (tamtéž, s. 3). To ale vyžaduje relevantní politická, či alespoň normativní doporučení, které však autoři nenabízejí. Přestože autoři provedli kvalitní dotazníkové šetření s potenciálně zajímavými výstupy, neúplný výzkumný design a chybějící implikace nedovolují plně využít potenciál studie.

Jelikož je současná KG v zásadě reflektivistická a do určité míry idiografická, snaha o návrat k všezahrnující explanaci v (neo)pozitivistickém pojetí se jeví jako nereálný cíl. Požadovat po KG obecné vysvětlení sociálních jevů by tedy bylo nerozumné, či dokonce kontraproduktivní. Čím však kritická geopolitika přispět může je jasný a logický normativní argument, ať pro jeden konkrétní případ, či jejich širší množinu.

4. Relativismus v kritické geopolitice: cesta k irelevanci?

Předchozí kapitola poukázala na nedostatky KG z hlediska výzkumného designu. Tato sekce se zabývá otázkou, jak KG může předejít banalizaci některých klíčových bezpečnostních otázek a tudíž zvýšit praktickou uplatnitelnost výstupů KG.

Prvním krokem je snížit důraz na radikální reflektivismus, který je v KG často spojován s dekonstrukcí diskurzu. I když tento přístup pravděpodobně zůstane klíčovým kriticko-geopolitickým nástrojem porozumění, Gordon (2009) volá po

⁵ Postřehy z jednoho sjezdu AAG přirozeně nelze jednoduše generalizovat na celý subobor KG. Přesto se autor domnívá, že příspěvky na konferenci AAG alespoň z části reflektovaly hlavní výzkumný proud v KG. Na sjezdu prezentovala příspěvky řada klíčových postav KG, jako například O'Loughlin, Flint, Mamadouh, Sparke či Paasi, kteří v mnoha ohledech formují současnou KG.

více pragmatické variantě diskurzivní analýzy, díky které bychom byli schopni (i) srozumitelněji popsat realitu, (ii) vyvodit z ní relevantní závěry a (iii) vyhnout se přílišné relativizaci některých objektivních politicko-bezpečnostních problémů. Proces relativizace či dokonce banalizace některých jevů si můžeme demonstrovat na příkladu bezpečnosti, dříve výsostným tématu geopolitického výzkumu. Řada klíčových postav KG zastává názor, že otázky války a agrese by měly být diskutovány v kontextu percepce a imaginace (Ó Tuathail 2001; Kuus 2007; Paasi 2009; Pain 2009). Dominantním termínem se pak často stává koncept sekuritizace. Zastánci tohoto konceptu v zásadě tvrdí, že určitá problematika se stává problémem bezpečnostním nikoliv na základě objektivně existující hrozby, ale protože je jako hrozba prezentována (Buzan, Waever, de Wilde 1998). Jinými slovy sekuritizace se nezabývá tím, zda je něco objektivní hrozbou, nýbrž procesem vedoucím k tomu, že něco je za hrozbu považováno. Ačkoliv je tato teorie cenným nástrojem k pochopení procesu vedoucího k přesunu určité problematiky z politické do bezpečnostní sféry, její praktická relevance se vytrácí v kontextu takových bezprostředních hrozeb, jakými v současnosti jsou válka na východní Ukrajině či hrozba Islámského státu. V těchto případech by asi jen stěží obstál argument, že ohrožení národní suverenity na Ukrajině, respektive násilí hraničící s genocidou na Středním východě, jsou pouhými sociálními konstrukty, na kterých se shodly politické elity. Takové uvažování může ve výsledku vést až k banalizaci hrozeb, čímž by KG mohla zcela ztratit schopnost věcně se vyjadřovat k bezpečnostním otázkám. Druhým krokem k vyšší praktické relevanci KG by tudíž mělo být zamítnutí radikálního relativismu, který v zásadě neumožňuje rozvinutí univerzálních etických a normativních principů. Zároveň je třeba akceptovat, že percepce, interpretace a diskurz, jakkoliv jsou cennými zdroji výzkumu, mají svá omezení a v některých (např. bezpečnostních) otázkách se na ně nemůžeme omezovat.

5. Závěr

Článek se snažil ukázat, že KG dostatečně neplní roli kritické vědy, v jejímž hájemství by si mohla udržet důstojnou pozici. Cílem textu bylo demonstrovat, že KG může plnit funkci praktické vědy i za předpokladu, že si ponechá své anti-positivistické paradigmatické ukotvení. Toho lze docílit přijmutím zásad pozitivní normativní vědy. Pokud kritičtí geopolitici jasně deklarují, s jakými normativními koncepty pracují a zaujmou jasné stanovisko opřené o solidní analýzu, mohou se vyhnout relativizaci některých zásadních geopolitických otázek. Morální a etické principy obsažené v klíčových normativních konceptech zároveň mohou sloužit jako normativní kompas pro politické rozhodování, a tudíž být relevantní v praxi. Kritičtí geopolitici pak mají prostor formulovat představy o tom, co je správné,

vhodné, či užitečné v kontextu pozitivního normativismu. Shrňme, že aby KG dostála této role, je zapotřebí (i) opustit negativní normativismus a začít nabízet alternativní normativní doporučení, (ii) zásadně zlepšit výzkumný design geografických prací aby bylo zřejmé co je vlastně předmětem výzkumu, a (iii) upustit od radikálního relativismu, který v krajních případech vede až k banalizaci některých klíčových geopolitických otázek.

Být pouze aktivistickou a negativně normativní vědou nestačí k tomu, aby KG mohla konkurovat ostatním sociálním disciplínám. KG musí přijít s vlastní cestou jak kritiku přetavit do srozumitelných, pozitivně normativních vizí. K tomu je zapotřebí zaujmout jasná stanoviska a poskytnout věcný argument. Výše nastíněné problémy mohou pramenit i z toho, že ač kritičtí geopolitici často a důrazně kritizují ostatní přístupy, vlastní sebereflexi, která by umožnila kriticky nahlédnout jak silné, tak slabé stránky tohoto suboboru, zanedbávají. A právě tuto mezeru se předkládaný článek snažil alespoň z části překonat.

Literatura a zdroje

- APPIAH, K. (2006): *Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers*. W. W. Norton & Company, New York.
- BASSIN, M. (2004): The Two Faces of Contemporary Geopolitics. *Progress in Human Geography*, 28, 5, 620–626.
- BUZAN, B., WAEVER, O., DE WILDE, J. (1998): *Security. A new framework for Analysis*. Line Rienner Publishers, Colorado.
- CORBRIDGE, S. (1998): Development Ethics: Distance, Diference, Plausibility. *Ethics, Place and Environment*, 1, 1, 35–53.
- CRIEKEMANS, D. (2005): Geopolitiek, ‚Geografisch geweten‘ van de buitenlandse politiek? Een kritische, genealogische studie naar de eigenheid en bruikbaarheid van de geopolitieke benaderingswijze in de studie van het buitenlands beleid: PSW. Universiteit Antwerpen Press, Antverpy.
- DOSTÁL, P., HAMPL, M. (2007): Systemic Geographical Approach, Methodological Plurality, Uncertainties and Risks. In: Dostál, P., Langhammer, J. (eds.): *Modelling Natural Environment and Society*, PŘF UK v Praze, P3K, Praha, 29–44.
- DODDS, K. (2001): Political Geography III: Critical Geopolitics after Ten Years. *Progress in Human Geography*, 25, 3, 469–484.
- DOWLER, L., SHARP, J. (2001): A Feminist Geopolitics? *Space & Polity*, 5, 3, 165–176.
- FLINT, C., FALAH, G. (2004): How the United States Justified its War on Terrorism: Prime Morality and the Construction of a ‘Just War’. *Third World Quarterly*, 25, 8, 1379–1399.
- FLINT, C. (2015): Panelová diskuse na téma Subnational governance and conflict. *Association of American Geographers*, Chicago, USA (24. 4. 2015).
- GORDON, M. (2009): Toward a Pragmatic Discourse of Constructivism: Reflections of Lessons from Practice. *Educational Studies*, 45, 1, 39–58.
- HAMNETT, K. (2003): Contemporary Human Geography: Fiddling while Rome Burns? *Geo-Forum*, 34, 1, 1–3.

- HAMPL, M. (2008): Nomotetická nebo idiografická geografie: Alternativnost nebo komplementarita? *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 50, 1, 19–32.
- HAVERLUK, T., BEAUCHEMIN, K., MUELLER, B. (2014): The Three Critical Flaws of Geopolitics: Towards a Neo-classical Geopolitics. *Geopolitics*, 19, 1, 19–39.
- KEARNS, G. (2003): Imperial Geopolitics, Geopolitical Visions at the Dawn of the American Century. In: Agnew, J., Mitchell, K., Toal, G. (eds.): *A Companion to Political Geography*. Blackwell, Oxford, 173–186.
- KELLY, P. (2006): A Critique of Critical Geopolitics. *Geopolitics*, 11, 1, 24–53.
- KOFROŇ, J. (2012a): Kvalitativní metody jako nástroj nomotetického poznání, aneb má se česká geografie co učit? *Geografie*, 117, 3, 308–328.
- KOFROŇ, J. (2012b): Geografie fragmentovaná jako geografie úspěšná? Postmoderní sen noci ostravské. *Informace ČGS*, 31, 1, 1–10.
- KOFROŇ, J. (2012c): Geopolitika na pomezí geografie a mezinárodních vztahů mezi prostorem subjektivním a objektivním. *Mezinárodní vztahy*, 2, 57–78.
- KOPEČEK, V., DROBÍK, T., HASALOVÁ, J. (2011): Česká geografie ve 21. století: skutečně pro život? *Informace ČGS*, 30, 2, 25–29.
- KUUS, M. (2007): Love, Peace and NATO: Imperial Subject-Making in Central Europe. *Antipode*, 39, 2, 269–290.
- MAMADOUH, V. D. (1998). Geopolitics in the Nineties: One Flag, Many Meanings. *GeoJournal*, 46, 4, 237–253.
- MAMADOUH, V. D., DIJKINK, G. (2006): Geopolitics, International Relations and Political Geography: The Politics of Geopolitical Discourse. *Geopolitics*, 11, 3, 349–366.
- MATOUŠEK, R., VOGT, D., ŽENKA, J. (2011): Výzvy české geografie: od „Černé knihy“ ke světlým zítřkům. *Informace ČGS*, 30, 2, 8–17.
- MEGORAN, N. (2008): Militarism, Realism, Just War, or Nonviolence? Critical Geopolitics and the Problem of Normativity. *Geopolitics*, 13, 3, 473–497.
- MOISIO, S. a kol. (2013): Mapping the Political Geographies of Europeanization: National Discourses, External Perception and the Question of Popular Culture. *Progress in Human Geography*, 37, 6, 737–761.
- MONTEIRO, N., RUBY, K. (2009): IR and the False Promise of Philosophical Foundations. *International Theory*, 1, 1, 15–48.
- NEWMAN, D., PAASI, A. (1998): Fences and Neighbours in the Postmodern World: Boundary Narratives in Political Geography. *Progress in Human Geography*, 22, 2, 186–207.
- NUSSBAUM, M. (2000): Women's Capabilities and Social Justice. *Journal of Human Development*, 1, 2, 219–247.
- TAYLOR, P. J. (2000): Geopolitics, Political Geography, and Social Science. In: Dodds, K., Atkinson, D. (eds.): *Geopolitical Traditions. A Century of Geopolitical Thought*. Routledge, Londýn, 375–379.
- O'LOUGHLIN, J., Ó TUATHAIL, G., CHAMBERLAIN-CREANGA, R. (2013): Divided Space, Divided Attitudes? Comparing the Republics of Moldova and Pridnestrovie (Transnistria) using Simultaneous Surveys. *Eurasian Geography and Economics*, 54, 2, 227–258.
- O'LOUGHLIN, J., Ó TUATHAIL, G. (2015): Kulatý stůl na téma Bringing Eastern Ukraine, Crimea, Abkhazia, South Ossetia and Transnistria to the Table. *Association of American Geographers*, Chicago, USA (22. 4. 2015).
- OLSON, E., SAYER, A. (2009): Critique and Normative Reasoning. *Radical Geography and its Critical Standpoints: Embracing the Normative. Symposium. Antipode*, 41, 1, 180–198.
- OSMAN, R., TRÁVNÍČEK, J., TROJAN, J., KONEČNÝ, O. (2011): K čemu doktorandi? Pokračování diskuze XXII. sjezdu České geografické společnosti v Ostravě. *Informace ČGS*, 30, 2, 18–24.

- Ó TUATHAIL, G. (1999): Understanding Critical Geopolitics and Risk Society. In: Sloan, G., Gray, C. (eds.): *Geopolitics, Geography and Strategy*. Frank Cass, Londýn, 107–124.
- Ó TUATHAIL, G. (2001): The Postmodern Geopolitical Conditions: States, Statecraft, and Security at the Millennium. *Annals of Association of American Geographers*, 90, 1, 166–178.
- Ó TUATHAIL, G. (2003): Just out Looking for a Fight: American Affect and the Invasion of Iraq. *Antipode*, 35, 5, 856–870.
- PAASI, A. (2009): Bounded Spaces in a 'Borderless World': Border Studies, Power, and the Anatomy of Territory. *Journal of Power*, 2, 2, 213–234.
- PAIN, R. (2009): Globalised Fear: Towards an Emotional Geopolitics. *Progress in Human Geography*, 33, 4, 466–486.
- PAIN, R., SMITH, S. eds. (2008): *Fear: Critical Geopolitics and Everyday Life*. Ashgate, Aldershot.
- POLELLE, M. (1999): Raising Cartographic Consciousness: The Social and Foreign Policy Vision of Geopolitics in the Twentieth Century. Lexington Books, Oxford.
- RAWLS, J. (1999 [1971]): *A Theory of Justice*. Harvard University Press, Boston.
- SAYER, A., STORPER, M. (1997): Ethics Unbound: For a Normative Turn in Social Theory. *Society and Space: Environment and Planning D*, 15, 1, 1–18.
- SMITH, D. (1999): Social Justice and the Ethics of Development in Post-apartheid South Africa. *Philosophy & Geography*, 2, 2, 157–177.
- SPARKE, M. (2000): Graphing the Geo in Geo-political: Critical Geopolitics and the Re-visioning of Responsibility. *Political Geography*, 19, 3, 373–380.
- SÝKORA, L. (2008): Idiografická nebo nomotetická koncepce v geografii: kontraproduktivní spor o povahu a podstatu poznání. *Geografický časopis*, 60, 3, 299–315.
- TOMEŠ, J. (2000): Geopolitika – nástroj a proces politické organizace prostoru. In: Jehlička, P., Tomeš, J., Daněk, P. (eds.): *Stát, prostor, politika*. Univerzita Karlova v Praze, Praha, 151–179.
- WALZER, M. (2006 [1977]): *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. Basic Books, New York.
- WENDT, A. (1995): Constructing International Politics. *International security*, 20, 1, 71–81.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji dr. Kofroňovi za hodnotné rady a dále děkuji dvěma recenzentům za cenné připomínky.